

XI Bermontiāde

ULMAŅA IZLĪGUMA VALDĪBA

Golcs nemaz nedomāja atstāt Jelgavu un Kurzemi, uz kuriem viņš bija spiests atkāpties. Savu stābu viņš novietoja Jelgavā un sāka uz turieni vervēt jaunus valstsvācu brīvprātīgos. Golca spēkiem pievienojās arī kāda krievu monarchista, dēkaiņa Bermonta krievu brīvprātīgie. Bermonta spēki komplektajās no krievu kara gūstekņiem Vācijā.

Šādos nedrošos un neziņas pilnos apstākļos risinājās politiskā dzīve atbrīvotajā Rīgā, Liepājā un Vidzemē. Ulmanis, diemžēl, turpināja aizsākto izlīgšanas politiku ar vācu muižniecību. Pēc sabiedroto pieprasījuma, viņš jau 30. jūnijā Liepājā paziņoja, ka Pagaidu valdība demisionē. Jūlija sākumā Rīgā tika sastādīta jauna valdība, no kuŗas bija izmesti vāciešiem nepatīkamie "lielinieki" Zālītis un Goldmanis, kā arī S. Paegle un Pūriņš. Ulmanis neuzdrošinājās pārveidotajā valdībā pieaicināt sociāldemokratu, kaut tāda iespēja toreiz pastāvēja. Jaunajā valdībā nebija arī neviena liberālās pilsonības un latgaliešu pārstāvja. Toties ministru kabinetā iecēla divus vāciešus, E. Magnusu un R. Erhardu (kādreizējo Krievijas valsts domnieku), un galēji labo latviešu pārstāvi J. Zēbergu, šāda izrīcība radīja nemieru un sašutumu plašās tautas masās. Sevišķi spēcīgi tas izpaudās Vidzemē, Ziemeļarmijas kuŗavīros. Viņi bija cīnījušies pret vāciešiem un niedristiem un tos pieveikuši. Tagad tiem nācās piedzīvot, ka šos Latvijas pretinieku pārstāvjus uzņem Latvijas valdībai

Ulmanis bija satraukts, jo nevēlējās, ka sociāldemokrati balsotu pret jauno valdību. Viņš centās novērst to, ka valdība nāktu pie varas ar nelielu vairākumu un minoritāšu balsīm.

Personīgās attiecības mums ar Ulmani, pēc Liepājas posma, bija vēl labas. Tāpēc Ulmanis lūdza viņu pieļaut Tautas Padomes sociāldemokrātu frakcijas slēgtā sēdē, lai viņš varētu izskaidrot savu viedokli. To viņam atļāva, 13. jūlijā Bruņinieku namā, kurp pārvācās Tautas Padome, mūsu frakcijas istabā ieradās Ulmanis un kādu pusstundu mēģināja mūs pārliecināt, lai atbalstām viņa valdību. Šīs valdības neizdevīgais un vienpusīgais sastāvs esot sabiedroto uzspiests, un būšot īslaicīgs. Ulmanis ar savu uzrunu panāca to, ka mēs nebalsojām pret jauno valdību, bet tikai atturējāmies.

Jūlija pirmajās dienās atstāju armiju un atgriezos politiskajā darbā Tautas Padomē un LSDSP. Kā Tautas Padomes loceklim, man bija tiesības to darīt. Partijā bija ļoti daudz organizatoriska darba. Partijas Centrālkomiteja uzdeva man to vadīt kā partijas sekretāram. Nākamās trīs mēnešos atjaunojām partijas organizācijas Rīgā, Vidzemes un Kurzemes pilsētās. Turpretī Jelgavā un Zemgalē tas nebija iespējams, jo tur valdīja vācieši. Arī Latgalē stāvoklis nebija labāks. Tur vēl atradās padomju vara. Nācās sastapties ar lielām grūtībām: kamēr vācieši vēl nebija iztriekti no Latvijas, laba daļa mūsu piekritēju atturējās no aktīvas politiskas darbības. Bez tam daudzi bija mobilizēti un dienēja armijā. Vienu Vidzemes grupas konferenci noturējām Cēsīs. Centrālkomiteja man uzdeva veikt arī vēl redaktora pienākumus "Sociāldemokratā". Tur nostrādāju līdz 1921. gada kopā ar F. Menderi un K. Eliasu. Pēdējais sabija par mūsu pastāvīgā centrālorgāna vadītāju līdz pat 1934. gada apvērsumam, kad brīvā prese Latvijā tika likvidēta.

1919. gada augustā organizēju pirmo Baltijas valstu sociāldemokrātisko partiju konferenci Rīgā. Uz to ieradās delegāti no Somijas, Igaunijas un Lietuvas. Visi redzami savu jauno valstu politiķi un valstsvīri. No Somijas atbrauca partijas ilggadīgais vadonis Veine Tanners, vēlākie ministri K. Voionma un H. Rieme, kā arī parlamenta prezidents

V.Vuoijoki. Somu sociāldemokrāti toreiz vēl pieturējās pie Baltijas orientācijas. Igauniju pārstāvēja vēlākais ministru prezidents A. Rejs un valsts kontrolieris A. Oinas. Lietuvas delegātu skaitā bija partijas priekšsēdis S. Kairis un partijas sekretārs, 1905. gada revolūcijas dalībnieks Rīgā, K. Bielinis. Jāpiebilst, ka visi šie ievērojamie cilvēki ir miruši, gan dzimtenē, gan Sibīrijas nometnēs, gan arī trimdā (piem., Rejs Stokholmā) Ar šo svarīgo konferenci nodibinājām ciešus sakarus ar mūsu domu biedriem kaimiņvalstīs. Tam bija ievērojama nozīme kopējā cīņā par mūsu jauno valstu neatkarību. Svarīga bija arī savstarpējas informācijas apmaiņa.

1919. gada vasarā Rīgā apstākļi vēl bija nedroši. Bieži ielās notika atklātas laupīšanas. Kapteiņa Dambeskalna vadītā policija vēl nebija pietiekami spēcīga un saliedēta. Atceros kādu traģikomisku, bet apstākļiem ļoti raksturīgu atgadījumu 1919. gada augustā. Kādu rītu redakcijā ienāca kāds mūsu burtlicis, vecāks vīrs, un stāstīja, ka iepriekšējā naktī, kad viņš devies mājās no darba, viņam Vērmanes parkā uzbrukuši divi apbruņoti laupītāji, kas prasījuši atdot naudas maku. Viņš satraukumā iesaucies: "Neaplaupiet taču strādnieku cilvēku!" Laupītājs tad bargi noprasījies: "Kur tu strādā?" Mūsu burtlicis atbildējis: "Strādāju "Sociāldemokrata" spiestuvē." "Nu, tad cita lieta, tu vari iet!", noteicis pirmais laupītājs un uzsaucis tālāk stāvošajam otram laupītājam: "Laid viņu garām, tas ir mūsējais!"

JAUNI UZBRUKUMA DRAUDI

Augustā un septembrī bija skaidrs, ka Golcs nedomā atstāt Jelgavu. Tur gatavojās jauna, šoreiz krievu monarchistu iesākta dēka, kuŗu Golcs visādi atbalstīja Vācijā rosīgi rīkojās kāda "Rietumkrievijas padome". Tā vadīja krievu monarchistus, kuŗi vēlējās lielnieku varu Krievijā gāzt ar vācu militāristu

palīdzību. Viņi nodibināja savu "Werbebuero Baltenland", kas vervēja krievu brīvprātīgos Vācijas kara gūstekņu nometnēs, nosūtīšanai uz Jelgavu. Jau 12. jūnijā Jelgavā bija ieradies kāds necilas izcelsmes avantūrists Bermonts, kas uzmetās šiem krieviem par vadītāju. Oktobra sākumā viņa spēki jau bija tik lieli (kopā ar vāciešiem apmēram 50.000), ka viņš varēja iesākt atklātu uzbrukumu pret Latvijas valdību. Klāt bija atkal A. Niedra ar saviem sazvērniekiem.

Diemžēl, Ulmanis un Pagaidu valdība joprojām dzīvoja illūzijās, cerēdami, ka sabiedrotie piespiedīs vāciešus un krievus atstāt Jelgavu un Zemgali. Mēs vairākkārt no saviem biedriem Jelgavā saņēmām informāciju, ka gatavojās jauns uzbrukums Rīgai. Atkārtoti "Sociāldemokrātā" pareizi brīdinājām, un mudinājām valdību apzināties, ka draud briesmas. Kad tas nelīdzēja, mēs septembrī par to Tautas Padomē iesniedzām interpelāciju. Uz to K. Ulmanis atbildēja, ka nekādas briesmas nedraudot, un pašpaļāvīgi piemetināja: "Vācieši un krievi no Kurzemes aizies paši ātrāk, nekā Jūs to domājat!"

Tikai dažas nedēļas vēlāk, 1919. gada 8. oktobrī, sākās Bermonta uzbrukums virzienā no Jelgavas uz Rīgu. Tas pārsteidza Ulmaņa valdību un pa daļai arī mūsu armijas vadību. Tā nebija pietiekami sagatavojusies šādai varbūtībai. Latviešu karaspēks bija spiests atkāpties, un bermontieši jau 10. oktobrī sasniedza Pārdaugavu. 9. oktobrī piedalījās satrauktās Tautas Padomes un Rīgas pilsētas Domes sēdēs.

TAUTAS PADOMES ROTA

Rīgas pilsētas Domes sēdē pēc mana priekšlikuma ievēlēja trīs vīru "Rīgas aizsardzības komiteju" sakariem ar armiju. Uzrakstīju turpat uz vietas sēžu zālē uzsaukumu Rīgas iedzīvotājiem, uzaicinot tos stāties armijā un visiem spēkiem

atbalsīt tās cīņu pret bermontiešiem. Uzsaukumu iespieda visos Rīgas laikrakstos. Pēc tam steidzos uz Tautas Padomes sēdi, kas notika pievakarē. Tur visu frakciju runātāji skarbos vārdos un vēl asākos starpsaucienos nosodiņa Golca-Bermonta uzbrukumu Latvijas valstij. Atceros, ka Zemnieku savienības līderis A. Klīve skaļā balsī kļiedza: "Nolādētie!", tā apzīmējot bermontiešus. Kad sēde beidzās, pakāpos uz tribīnes un aicināju tos Tautas Padomes locekļus, kas grib brīvprātīgi iestāties armijā, pulcēties kuluāros, es tad viņus aizvedīšu uz Latviešu Biedrības namu, kur mums izdalīs ieročus. Pats piegāju klāt kara ministra biedram pulkv. E.Laimiņam un lūdzu ieskaitīt mani atkal armijā. Laimiņš atteica, ka tagad neesot ko kārtot formalitātes, to izdarīšot vēlāk, lai ejot un rīkojoties.

Salasījās kādi piecdesmit Tautas Padomes locekļi un laikrakstu žurnālisti. Tā radās leģendārā Tautas Padomes rota, par kuŗu redaktors un rakstnieks, kas arī pats iestājās rotā, Jānis Kārkliņš, savās atmiņās cita starpā rakstīja:

"Ierindā stāv profesori K. Balodis un P. Zālīte, skolotāji, rakstnieki, žurnālisti. No smagām kastēm, kas tikko saņemtas, izceļ angļu šautenes. Tās vēl pavisam svaigas, ieeļļotas ar kādu dzeltenīgu ziedi, kas turpat rūpīgi jānotīra. Vecajiem profesoriem neveicas. Viņi pat nezina, kā šauteni iedarbināt. Rotas komandieris, leitnants Brūno Kalniņš ir gados jauns, vēl jaunāks izskatā. Viņš māca un viņam paklausa bez iebildumiem. Kara disciplīna - to saprot kā vecie, tā jaunie. Prof. Balodis un vēl citi pagadās krietni īsredzīgi. Kā varēs pareizi notēmēt? Padoms īss un skaidrs: "Karsē tik pāri Daugavai! -Dienā uz ierakumiem, naktī cilvēka augstumā. Tad šie tur tumsā staigā. Tā darām. "

Rotas sastāvā bija lielāks skaits sociāldemokrātu: pilsoņu ienīstais arodnieks Andrejs Veckalns, rakstnieks Valdis Grēviņš, pasta-telegrafa arodbiedrības vadītājs J. Višņa, valsts darbinieku arodsavienības priekšsēdis V. Bumbērs, vēlākais Rīgas pilsētas galva A. Krieviņš u.c. Tautas Padomes locekļi.

Vēlā vakara stundā saņēmu pavēli izvest no Rīgas uz Cēsīm Tautas Padomes vilcienu ar prezidentu J. Čaksti un Tautas Padomes locekļiem, kuŗi evakuējās uz turieni. Ar to pašu vilcienu izvedu arī galvenā štāba priekšnieku ģen. Misiņu. Vilciena apsardzei man sekoja neliela nodaļa no Tautas Padomes rotas. Rotu pārņēma kāds virsleitnants un noveda Daugavmalā pie tiltiem.

ATKĀPŠANAS UN SAJUKUMS

9. oktobrī vakara stundās bija notikušas liktenīgas lietas. Mūsu armija bija sākusi atkāpties. Ulmanis un valdība nolēma atstāt Rīgu. Pavēlēja to darīt arī ministrijām un citām valsts iestādēm. Sekoja dienvidfrontes pavēlnieka, pulkv. Zemitāna rīkojums mūsu kaŗaspēkam atkāpties pāri Daugavai, atstāt Rīgu un aiziet aiz Juglas līnijas. Naktī bija liels sajukums. Atsevišķi kareivji pameta savas vienības un bēga uz Rīgu un pat tālāk. Stāvokli glāba virspavēlnieks ģen. Sīmonsons. Viņš pavēlēja radīt jaunu aizstāvēšanās fronti Daugavas labajā krastā, un Rīgu neatstāt. 10. oktobrī stāvoklis pamazām nostabilizējās. Nākamo mēnesi Rīga bija frontes pilsēta. Pārdaugavā bija bermontieši, kas apšaudīja pilsētu, bet Rīgas centrā un pārējā daļā bija Latvijas armija. Drīz valdība atgriezās. Tāpat arī visas pārējās evakuētās iestādes. 13. oktobrī Tautas Padome, pēc īsas sēdes Cēsīs, nolēma pārcelties atpakaļ uz galvaspilsētu. Taču Ulmanis uzskatīja par vajadzīgu sodīt vainīgos: 16. oktobrī viņš atcēla no amatiem Sīmonsonu un Zemitānu, un viņu vietā iecēla Balodi par virspavēlnieku un pulkv. M. Peniķi par dienvidfrontes pavēlnieku. Šie valdības lēmumi nebija taisnīgi. Zemitāns gan pavēlēja atstāt Rīgu, bet to pašu taču darīja arī Pagaidu valdība. Tieši ģen. Sīmonsons bija tas, kas apturēja atkāpšanos. Nekādā ziņā viņš nebija vainojams Latvijas armijas atkāpšanās jautājumā. Vēlāk pēc kaŗa neviens negribēja ar šo

nepatīkamo lietu nodarboties. Nekāda tuvāka izmeklēšana netika izdarīta. Atstumts un sarūgtināts, 1927. gadā Zemitāns nomira. 1933. gadā viņam sekoja ģen. Sīmonsons.

Vēl dažas piebildes par evakuāciju uz Cēsīm. Tautas Padomes vilciens pienāca Cēsīs agrā rīta stundā. Zvanījām uz Rīgu, lai uzzinātu, kas tur notiek. Kaŗa satiksmes priekšnieka, pulkvežleitnanta Ozola stābs paskaidroja, ka Rīga latviešu rokās un pavēlēja mums ar vilcienu atgriezties Rīgā. To arī darījām. Pa ceļam gandrīz katrā stacijā uzņēmām izklīdušus kareivjus, lai vestu atpakaļ uz fronti. Vilcienu nodevām Ozolam vakarā, vēlākajā Zemitāna stacijā, bet otrā rīta agri devāmies uz Rīgu. Pulkvežleitnants Ozols mani atlaida līdz vakaram, kad man bija jāpiedalās Rīgas brīvostas evakuācijā. Ar kādu smago mašīnu iebraucu pilsētā, aizgāju uz savu dzīvokli un pēc tam devos apskatīt stāvokli Daugavmalā. Tur valdīja nāves klusums. Nebija redzams neviens cilvēks. Kaŗavīri atradās tālāk no krasta, pirmajās mājās Vecpilsētā.

EKSPORTOSTAS OPERĀCIJA

Brīvostā man bija jāierodas plkst. 22.00, kad būs iestājusies pilnīga tumsa. Citādi bermontieši varētu pamanīt mūsu vilcienu un sāktos tā apšaude. Gāju pa Valdemāra ielu līdz Daugavmalai un tad meklēju ceļu uz eksportostu. Ielas tumšas, saredzēt nevar gandrīz neko. Pēkšņi dzirdu soļus. Tuvojas kāda kaŗaspēka nodaļa. Pēc brīža atskan sauciens krievu valodā "Kto idjot?" (Kas nāk?). Ko tas nozīmē, vai tiešām bermontieši pārcēlušies pāri Daugavai? Turpinu soļot uz priekšu. Tad dzirdu, ka nokludz šauteņu aizslogi. Tātad gatavojas šaut. Vēl daži mirkli, un man pretī stāv kāda igauņu patruļa! Divi igauņu bruņotie vilcieni šai dienā iebrauca Rīgā un palika tur līdz 22. oktobrim. Seko savstarpēja apsveicināšanās, bet sarunāties nespējam, jo krievu valodas prasme igauņiem gaužām vāja.

Igauņu virsnieks spiež man draudzīgi roku un saka "Bei baronov!" [Kausim baronus!]. Ar šiem vārdiem šķiramies un pēc kāda laika nonāku pie vilciena, kas apstājies pie lielas preču noliktavas. Mūsu uzdevums bija klusi savākt vērtīgās pārtikas vielas -konservus, šokolādi u.c., kas noderētu armijai un pārnest tās uz vilciena preču vagoniem izvešanai. Tad vilciens preces izvestu no frontes joslas uz aizmuguri. Noliktavas atradās pašā krastmalā un tikai aiz tām atradās mūsu armijas daļu tranšejas. Nakts klusumā vilciena kustības bija sadzirdamas arī Daugavas otrā krastā. Bermontieši sāka mūs apšaudīt. Lodes spindzēdamas atsitās pret noliktavu jumtiem. Tomēr mēs savu uzdevumu veicām un zem ienaidnieka uguns izvedām lielus pārtikas un drēbju krājumus uz aizfrontes joslu.

Šinīs dienās ārlietu ministrs Z. A. Meierovics no Cēsīm ieradās Rīgā, lai ar vilcienu dotos uz Varšavu un lūgtu no Polijas prezidenta, maršala Pilsudska militāru palīdzību. Satiku viņu Elizabetes ielā braucot ar ormani. Viņš tūlīt apturēja ratus. Izkāpa un sasveicinājās. Apprasījās par stāvokli frontē un kaŗavīru noskaņojumu. Meierovics man nodeva lielu saini ar Cēsis iespiesto "Sociāldemokrātu" un teica: "Man Jūsu cilvēki iedeva šo saini un lūdza nodot Jums, tālākai izplatīšanai Rīgā un armijā!" Tāds tolerantis cilvēks bija Meierovics un tāda savstarpēja saskaņa valdīja Bermonta dienās mūsu politiķu starpā.

MILITĀRAS PALĪDZĪBAS MEKLĒJUMI

Oktobra vidū pats svarīgākais jautājums bija - militārās palīdzības iegūšana no Igaunijas un Polijas. Ģen. Simonsons, pēc telesarunas ar ģenerāli Laidoneru, jau 10. oktobrī bija saņēmis divus igauņu bruņotos vilcienus. Tas jūtami pacēla gara stāvokli armijā. No Sabiedrotajiem lielāka palīdzība nebija gaidāma. Tie deva tikai ieročus, pie kam arī ne labākos. Tanki,

piemēram, aizgāja Baltajai krievu armijai, ar kuŗu ģen. Judeņičs gatavojās ieņemt Pēterpili. Sociāldemokrati vēlējās igauņu palīdzību, ko viņi jau reiz bija devuši Cēsu kaujās, un ieroču brālība ar viņiem bija nodibinājusies. Tika ievadītas arī sarunas, bet Igaunijas pārstāvjiem bija ļoti augstas prasības. Cita starpā, viņi pieprasīja atdot Igaunijai Valku un vēl sešus latviešu pagastus. Valdība to negribēja darīt, bet daži mūsu frakcijas darbinieki baidījās, ka bez igauņu palīdzības mūsu armija nenoturēsies pret bermontiešu pārspēku. Tad J. Čakste sasauca Tautas Padomes frakciju biroja sēdi, lai kopā ar valdības pārstāvjiem un virspavēlnieku apspriestu šo svarīgo jautājumu. Arī es piedalījos šai sēdē. Tur F. Cielēns prasīja tiešu atbildi no Baloža: "Vai virspavēlnieks var garantēt, ka Latvijas armija viena pati tiks galā ar bermontiešiem?" Visi skati pievērsās Balodim. Sekoja viņa atbilde: "Jā, to es apsolu!" Rezultātā, sarunas ar Igauniju drīz izbeidzās, un bruņotie vilcieni aizripoja atpakaļ uz Igauniju ar dažu labu veikalu mantu no Vecpilsētas.

Šinī starpfrakciju biroja sēdē pārrunāja arī vajadzību pēc augstākiem un kaujas piedzīvojumiem bagātiem virsniekiem mūsu armijai. Ulmanis ziņoja, ka Meierovicam Varšavā izdevies pierunāt ģenerālstāba pulkvedi P. Radziņu atstāt Ukrainas (Petļuras) kaŗaspēku un pārnākt uz Latvijas armiju. Tad pie vārda pieteicās latgalietis Kambala un pastāstīja, ka viņš kopā ar Radziņu braucis uz Rīgu. Sarunās Radziņš izteicies, it kā viņš neticot tādai iespējai, ka Latvija varēšot pastāvēt kā neatkarīga valsts. Tad Ulmanis pārskaitās un puslīdz dzirdami noteica: "To Kambalu gan vajadzētu nošaut!" 28. oktobrī valdība Radziņu iecēla par virspavēlnieka štāba priekšnieku. Cielēns izteica sociāldemokrātu vēlēšanos, lai no Igaunijas armijas aicina mājās otru ģenerālstāba virsnieku, kapteini V. Ozolu, kādreizējo "Iskolastrela" priekšsēdi. Drīz Ozols ieradās Rīgā un viņu iecēla par virspavēlnieka štāba operatīvas nodaļas priekšnieku. Bija izdevies izveidot armijas militāro vadību, komplektētu no kompetentiem vīriem.

Tālāk Ulmanis ziņoja, ka viņš, telegrāfiski caur Vladivostoku, aicinājis atgriezties Latvija pulkvežus Bangerski un Gopperu, bet no abiem saņemtas noraidīgas atbildes. Abi tolaik bija divīziju komandieri baltajā Kolčaka armijā, kas neatzina Baltijas valstu neatkarību. Izšķirīgajā brīdī uzticība cara armijai viņiem bija svarīgāka nekā Latvijas ministru prezidenta aicinājums stāties mūsu armijas rindās, un cīnīties par Latvijas valsti.

BERMONTIEŠU SAKAUŠANA

Latvijas armija cīnījās ar lielu sajūsmu. LSDSP cīņu pret Bermontu atbalstīja ar visiem tās rīcībā esošiem līdzekļiem. Jau 13. oktobrī partijas Rīgas Komiteja izlaida uzsaukumu: "Pie ieročiem!", un aicināja visus Rīgas strādniekus, kas spēj nest ieročus, stāties armijas rindās. Mēs uzsvērām, ka tagad izšķiras Latvijas liktenis. Uzsaukumu uzrakstīju es, un to iespieda mūsu spiestuvē, kas atradās 13. janvāra ielā, dažas mājas no Daugavmalas frontes līnijas. Vairākas nedēļas "Sociāldemokrātu" nācās iespiest Cēsīs. Manas jūnijā Rīgā saformētās rotas tagad cīnījās 8. Daugavpils [3. rota] un 9. Rēzeknes [5. rota] kājnieku pulkos.

Pirmais lūzums sākās ar 15. oktobra uzbrukumu. Mūsu armija pārgāja Daugavai un ieņēma Daugavgrīvas cietoksni un Bolderāju. Galīgais uzbrukums plašā frontē sākās 3. novembrī. 11. novembrī atbrīvoja Pārdaugavu. 21. novembrī Jelgavu, un 28. novembrī Latvijas armija pārgāja Lietuvas robežu. Novembrī un decembrī biju pārcelts uz virspavēlnieka stāba izlūkošanas nodaļu. Mans darbs bija pratināt vācu gūstekņus. Kaŗš bija nežēlīgs. Bermontieši parasti nemēdza ņemt gūstekņus, bet tos nošāva. Dažkārt tas izraisīja līdzīgu rīcību arī mūsu kareivjos. Reiz ieradās kāds kaprālis un ziņoja, ka atvedis 6 gūstekņus. Teicu, lai iaved tos nopratināšanai. Kaprālis man

tad paskaidroja, ka gūstekņu vairs neesot. Ceļā viņi esot miruši.

1919. gada decembrī Latvijas galvenais ienaidnieks - vācu un krievu kaŗaspēks - bija galīgi satriekts. To veica latvieši paši saviem spēkiem. Mūsu nacionālā armija bija likusi drošus pamatus Latvijas brīvībai un valstij. Decembrā vidū es atstāju armiju un atgriezos Tautas Padomē.

Cīņa pret bermontiešiem prasīja arī smagu upuri republikāniskajā Vācijā. 8. novembrī Veimārā, ceļā uz Vācijas Satversmes Sapulces sēdi, tika nošauts neatkarīgo sociāldemokrātu vadonis Hugo Hāze, mūsu draugs jau kopš 1917. gada. Viņam tur bija jārunā, lai motivētu interpolāciju par vācu valdības rīcību Latvijā.

LSDSP KONFERENCE

Pēc bermontiešu sakaušanas Rīgā, Raiņa klubā, pulcējās LSDSP 15. konference, četras dienas, no 27. līdz 31. decembrim, diskutējām par jaunajiem apstākļiem un partijas uzdevumiem. Vissvarīgākais darbs 1920. gada pirmajos mēnešos bija sagatavošanās Satversmes Sapulces vēlēšanām. Tām bija jānotiek 17. un 18. aprīlī. Pārvēlēja arī Centrālkomiteju, kuŗa paturēja mani par partijas sekretāru. Man uzdeva organizēt vēlēšanas kampaņu. Tas bija grūts uzdevums, jo vēlētāju vairums toreiz atradās laukos, kur mums trūka partijas organizāciju. Bija jārīko vēlēšanu sapulces un pēc tam, turpat uz vietas, jādibina organizācijas. Bez tam 85.000 kaŗavīru vēl atradās frontē un aizmugures komandantūrās. Tautā bija liela sajūsma par Satversmes Sapulci. Tai nācās likt tiesiskus pamatus mūsu jaunai demokrātiskai valstij, izstrādāt valsts Satversmi, un pieņemt svarīgo agrāro likumu. Uzmundrinājumu guvām no Raiņa, kuŗš atgriezoties no gaŗās trimdas Kastaņolā. 11. aprīlī ieradās atpakaļ Latvijā. Pirms tam

(1919. g.) gan nācās Tautas Padomē vēl izcīnīt sīvas debates ar Zemnieku savienību un labo spārnu, kas negribēja piešķirt Rainim kandidēšanas tiesības, jo viņš vēl atrodies ārzemēs. Tomēr ar sevišķu Raiņa likumu un liberālo pilsoņu atbalstu, šo negaidīto šķērslī novērsām.

LATGALES IEŅEMŠANA UN PAMIERS AUSTRUMU FRONTĒ

Pēdējā kara darbība 1920. gada janvārī noritēja austrumu frontē Latgalē. Sarunas par pamieru jau bija ievadītas neoficiāli un padomju ārlietu komisārs Čičerins cīņai pret bermontiešiem pat bija piedāvājis Latvijai palīgos kādu Sarkanarmijas divīziju. Latgali mūsu armija atbrīvoja cīņās, sadarbojoties ar poļu armiju. Kaujas noritēja no 3. līdz 9. janvārim. 1. februārī noslēdza slepeno pamiera līgumu. Par to neko nezināja ne armija, ne sabiedrība. Kaŗaspēks palika robeŗpozicijās Zilupes krastos, un, atskaitot mazākas sadursmes, nekāda lielāka kaŗa darbība vairs nenotika. Pamieru slēdza slepeni, jo Sabiedrotie to nevēlējās. Viņi vēl joprojām atbalstīja baltos krievus un gribēja turpināt kaŗu, ņeit valdība un Tautas Padome tomēr lika mūsu valsts intereses pirmā vietā. Mēs bijām diezgan kaŗojuŗi un bija pienācis laiks uzsākt no kaŗa postījumiem cietuŗās valsts atjaunoŗanu. Turklāt, baltie krievi neatzina Latvijas neatkarību un mums nebija nekādas vajadzības turpināt kaŗu viņu dēļ. Piedevām, mūsu kaimiņŗ, Igaunija jau 1. februārī Tēŗbatā noslēdza miera līgumu ar Padomju Krieviju.

Daŗas dienas pirms uzbrukuma sākuma Latgalē, ārlietu ministrs Z. A. Melerovics bija lūdzis F. Menderu, ar kuŗu viņŗ tolaik labi saŗtrādāŗās Tautas Padomes ārlietu komisijā, jaut viņam personīgi ierasties mūsu partijas Centrālkomitejas sēdē, lai varētu izskaidrot ņis operācijas mēŗķus un slepeno spēli ap

pamieru. Sagaidīju viņu Raiņa klubā, kur pēcāk noklausījāmiešs viņa plašo ziņojumu, kuŗa saturu viņš lūdzs tālāk neizpaust. Vienojamies atbalstīt uzbrukumu Latgalē un piekritām slepenajam pamieram.

PADOMJU LATVIJAS VALDĪBAS LIKVIDĀCIJA

Kas šinī laikā notika otrā pusē fronteī, pie latviešu komūnistiem? Latvijas padomju valdība pēc Rīgas krišanas bija pārcelta uz Rēzekni. Padomju iestādes, partijas komitejas un prese darbojās Latgalē. Sarkano strēlnieku vienību lielākā daļa tomēr bija pārsviesta vispirms uz rietumu fronti un, pēc tam oktobrī, uz dienvidu fronti. Tur sarkanie strēlnieki izcīnīja smagas kaujas Orlas-Kromu rajonā, atvairot Deņikina uzbrukumu Maskavai. Tas notika tai pašā laikā, kad Bermonts uzbruka Rīgai. Liktenīgi, kā šīs cīņas dienas sakrita laika ziņai

Polītiskā laukā mēs rudenī sākām arvien biežāk sadurties ar komūnistu mēģinājumiem atjaunot savu darbību brīvajā Latvijā. Frontes pārgājēji viņiem sniedza informāciju par notikumiem Rīgā. Raksturīgi, ka jau pirmajā LKP Centrālkomitejas uzsaukumā (iespiests "Latvijas Komūnas Strēlniekā" 1919. gada 27. jūnija numurā) bija publicēts ass uzbrukums sociāldemokrātiem un man personīgi: "Ulmanieši ar mazinieku visdzīvāko līdzdalību formē latviešu spēkus. Tangens [Brūno Kalniņš] savā dzīvoklī formē Rīgas aizsardzības bataljonu, kuŗā iestājušies Celms un citi mazinieki. Viņi tiek pieciesti. . . iestājās armijā ļoti daudz strādnieku. "

Rudenī un ziemā LKP valdīja liels satraukums, jo Ļeņins gatavojās slēgt pamieru un pēc tam mieru ar Latviju un pārējām Baltijas valstīm. Tas nozīmēja, ka kuŗš izbeigsies, un līdz ar to būs jālikvidējas arī Stučkas valdībai. Kā tagad no komūnistu publicētiem dokumentiem redzams, Stučka 1920. gada 3. janvārī ticies ar V.Ļeņinu, L. Trocki un G. Čičerinu un izteicis

viņiem protestu un iebildumus pret pamiera un miera sarunām ar Latviju. Tomēr Padomju Krievijas vadītāji viņa iebildumus noraidījuši, Ļeņins noteikti uzsvēris, ka tagad nepieciešams miers, lai vārētu uzsākt saimniecisko jaunuzbūvi. Par visu to Stučka no Maskavas rakstīja LKP CK 1920. gada 4. janvārī. Tad CK Rēzeknē pieņēmusi gaŗāku protesta rezolūciju, kuŗai tomēr nav bijis nekādu panākumu. Maskava turpināja sarunas ar Latvijas Sarkanā Krusta delegāciju, kas bija ieradies Maskavā. Tur ļoti aktīvi darbojās F. Menders, lai panāktu pamiera noslēgšanu, kas arī beigās izdevās. Latviešu komunistiem nācās piekāpties, un 17. janvārī viņi savā CK nolēma izbeigt Padomju Latvijas valdības darbību un aizbēga no Latgales uz Krieviju. Tā beidzās viņu pirmais diktatūras posms Latvijā. Par savu lielo neveiksmi P. Stučka pēc tam visādi taisnojās brošūrā "Padomju varas pieci mēneši Latvijā".

Februārī, kaŗam izbeidzoties, Latvijā iestājās miera apstākļi. Laiks strauji ritēja pretī Satversmes Sapulcei!